

TA'LIM METODLARINING BOSHLANG'ICH SINFLARDA QO'LLANILISHINING AHAMIYATI

Yetmisheva Nasiba Jumanovna, Shodmonova Ozoda Raimovna
Sardoba tumani 12-maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari,
maktabim12*sar@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7567413>

Annotatsiya: o'qitishdan ko'zlanadigan maqsad bu davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim va ko'nikmalarini o'quvchiga yetkazishdan iborat. Qachonki o'quvchi tomonidan bilim qabul qilinsa va tushunib yetilsa yoki o'quvchi malaka oshirish uchun mo'ljallangan topshiriqlarni amalda namoyish etib bera olsagina, o'qitish muvaffaqiyatli kechdi, deb hisoblasa bo'ladi.

Kalit so'zlar: metod, ta'lim, verbal, axborot, ko'rgazma, o'quv amaliyoti, og'zaki bayon, hikoya, maktab ma'ruzasi.

Ma'lumki, ta'lim olish (ma'lumot olish) jarayoni – bu ma'naviy va aqliy qobiliyatlarni tizimli rivojlantirib borish, bilim va tushunchalarni shakllantirish va olingan bilimdan foydalana olish qobiliyatini tarkib toptirishdan iborat jarayondir. Bu jarayon ta'lim oluvchining o'zi orqali yoki boshqa biron- ta'lim beruvchining ko'magida amalga oshirilishi mumkin. Ta'lim olish jarayoni esa turli xil metodlarga(usullarga) tayangan holda kechadi.

Metod – grekcha “metodos” so'zidan olingan bo'lib, izlanish yoki bilish yo'li, nazariya, ta'limot ma'nosini anglatadi. Ta'lim metodini(usulini) - ta'lim oluvchi va ta'lim beruvchining ma'lum maqsadga qaratilgan, birgalikdagi faoliyatini tashkil qilishning muayyan tizimga va tartibga solingan yo'l-yo'rig'i sifatida ta'riflash mumkin. Ta'lim modelini, esa bir yoki bir nechta ta'lim metodlari yordamida amalga oshiriladigan ta'lim jarayoni amalga oshirish tuzilmasi, deb qarashimiz mumkin. Ta'lim metodi - bu ta'lim oluvchi va ta'lim beruvchining ma'lum maqsadga qaratilgan, birgalikdagi faoliyatini tashkil qilishning muayyan tizimga solingan yo'l-yo'rig'i.

Ta'lim metodlari o'qitishning o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishish usullari hamda o'quv materialini nazariy va amaliy jihatdan yo'naltirish yo'llarini anglatadi. O'qitish metodlari ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining qanday bo'lishi, o'qitish jarayonini qanday tashkil etish vaolib borish kerakligini hamda shu jarayonda o'quvchilar qanday ish-harakatlarni bajarishlari kerakligini belgilab beradi. M.A.Danilov va B.P.Yesipning tasnifi ma'lum turdagi darslarda qo'yiladigan vazifalarga bog'liqdir:

1. Bilimlarni bayon qilishda: hikoya tushuntirish, ma'ruza, suhbatlar, ko'rsatmali qo'llanmalarni namoyish etish.

2. O'quvchilarda ko'nikma va malakalarni shakllantirish: mashqlarni shakllantirish va amaliy ishlar.

3. Bilim, ko'nikma va malakalarni tekshirish – joriy kuzatishlar, og'zaki so'rash, yozma va amaliy nazorat ishlari.

Yuqoridagi olimlarning tasniflashlarini o'rganib chiqib, umumlashtirgan holda quyidagicha tasniflashni taklif etamiz.

Metodlar bir qancha asosiy guruhlardan iborat bo'lib, ularning har biri o'z navbatida kichik guruhlar va ularga kiruvchi alohida metodlarga bo'linadi. O'quv-bilish faoliyatining tashkil etilishi, o'quv axborotlarining uzatilishi, qabul qilinishi, anglab olinishi, yodda saqlanishi, o'zlashtirilgan bilimlarning amaliyotda qo'llanilishini ta'minlash, amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qilishiga ko'ra ta'lim metodlarini quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

Verbal (o'quv axborotlarni so'z orqali uzatish va eshitish orqali qabul qilish metodlari yoki og'zaki metodlar – hikoya, ma'ruza, suhbat va boshqalar);

O'quv axborotini ko'rgazmali uzatish va ko'rish orqali qabul qilish metodlari (ko'rgazmali metodlar – tasviriy, namoyish qilish va boshqalar);

O'quv amaliyotini amaliy mehnat harakatlari orqali berish (amaliy metodlar-mashqlar, laboratoriya tajribalari, mehnat harakatlari va boshqalar).

Yuqorida bayon etilgan fikrlarga tayangan holda amaliyotda keng qo'llanilayotga uch guruh metodlarini tasvirda shunday ifodalalash mumkin.

Og'zaki bayon qilish metodi maktab ta'lim tizimida eng ko'p qo'llaniladigan metodlardan biri bo'lib, mazkur metodga barcha o'quv predmetlari bo'yicha ta'limning turli bosqichlarida murojaat qilish mumkin.

Ushbu metod bayon qilinayotgan ma'lumotlarning to'g'ridan-to'g'ri o'qituvchining jonli nutqi orqali idrok qilinishi bilan tavsiflanadi va ana shu xususiyatiga ko'ra ta'limning boshq metodlaridan farq qiladi hamda quyidagi 5 turda qo'llaniladi.

Hikoya qilish ijtimoiy-gumanitar predmetlarni o'qitishda keng qo'llaniladi. Hikoya qilish o'qituvchi tomonidan yangi o'tilayotgan mavzuga oid dalil, hodisa va voqealarning yaxlit yoki qismlarga bo'lib, obrazli tasvirlash yo'li bilan ixcham, qisqa va izchil bayon qilishdir (bayon qilish boshlang'ich sinflarda 10-12daqiqqa bo'lishi lozim).

Hikoya qilish davomida o'quvchilar o'quvchilar passiv tinglovchi bo'lib qolmasliklari aksincha, ularning faolliklarini oshirish, diqqatlarini mavzuga jalb etish, hodisa va voqealar xususida fikr yuritishlarini ta'minlash maqsadida savollar berib borish, ko'rgazmali qurollardan foydalanishga alohida e'tabor berish zarur.

Maktab ma'ruzasi - bir soatlik mashg'ulot davomida o'rganilayotgan mavzuning haqiqiy mohiyatini ochib berish, unda ilgari surilgan g'oyalar asosida ilmiy xulosalar chiqarish va ularni umumlashtirish asosida bilimlarni muayyan izchillikda bayon etishdir. Maktab ma'ruzasi asosan yuqori sinflarda qo'llaniladi. Ma'ruza jarayonida mavzu sidiq'asiga bayon qilinsa ham, o'quv materialini og'zaki bayon qilish metodining boshqa tulari, xususan, hikoya qilish va tushuntirishlardan ham foydalanish mumkin.

Ma'ruza jarayonida o'quvchi uchun notanish bo'lgan so'z va iboralarga izoh berib borish, qoida va qonunlarning ta'rifi sodda, ixcham va tushunarli tarzda ifodalanishiga e'tibor berish lozim.

O'quv materialini tushuntirish o'rganilayotgan hodisa, qonun, qoida yoki harakatning mohiyatini ochib berishga qaratiladi. O'qituvchi muayyan bir predmatning u yoki bu mavzusiga oid qonun, qoidalar qanchalik asosli ekanligini dalillar, misollar keltirish yo'li bilan isbotlab beradi.

Suhbat metodi aksariyat holatlarda savol-javob metodi deb ham yuritiladi. Chunki, ushbu metod asosida ta'lim jarayonini tashkil etish asosan savol-javob tarzida olib boriladi. Suhbat metodi o'quvchilarda muayyan faollikni yuzaga keltiradi, shuningdek, berilgan savolga javob topish jarayonida o'quvchi fikr yuritadi, shaxsiy fikrlarini bayon etadi, uni dalillashga urinadi. Bu esa ularda fikrlash ko'nikmalarini takomillashtiradi.

Ta'lim jarayonida o'rganilayotgan mavzu yuzasidan kirish, asosiy va yakunlovchi suhbatlar ham qo'llaniladi. O'quvchilar tomonidan yangi mavzuning qay darajada o'zlashtirganligini aniqlash maqsadida ham suhbat tashkil etiladi.

O'quv adabiyotlari bilan ishlash murakkab psixologik jarayon sanaladi. U ta'lim jarayonida o'qituvchi tomonidan bayon qilinayotgan bilimlar, axborotlarni kitob matnidan ko'rib, ongli idrok qilish faoliyatini rivojlantirishni nazarda tutadi. Ta'lim jarayonida ushbu metoddan foydalanish o'quvchilarda kichik tadqiqotlarni olib borish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

References:

1. Husanboeva Q. O'qitishning zamonaviy metodlari va adabiy ta'lim. Til va adabiyot ta'limi jurnali. – T.; 2003. №2. – B. 19-23.
2. Mavlonova. R. , Vohidova N. , Rahmonqulova N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. - T. : “ Fan va texnologiya”, 2010. – B. 195-199.